

هندسه و مرمت بناهای تاریخی

احمد و امیرحسین شریفان

◀ **کلیدواژه‌ها:** محل عبادت بایزید بسطامی، گره‌ها، هندسه و تزیین‌های چوبی، بایزید بسطامی.

مقدمه

انسان برای رفع نیازهای مادی خود همواره از مواد و مصالح زیادی بهره گرفته است. چوب نیز به عنوان یکی از فراوان‌ترین مواد موجود در طبیعت همیشه توجه انسان را به خود جلب کرده است. با مشاهده آثار به جای مانده، می‌توان به این نتیجه رسید که این ماده از ابتدا تا حال توانسته ضمن رفع نیازهای مادی، جوابگوی نیازهای روحی انسان نیز باشد.

هنرمندان ایرانی با بهره‌گیری از علم هندسه، آثار بدیعی خلق کرده‌اند که زبانزد عام و خاص است. هوشیاری هندسی و میزان آگاهی معماران قدیم ایرانی به دانش هندسه را می‌توان در کلیه کارهای آنان به روشنی مشاهده کرد. یکی از کاربردهای هندسه در معماری، گره‌سازی است. گره‌سازی نوعی تزیین معماری است که براساس قاعده‌ی معینی با استفاده از خطوط مستقیم شکل می‌گیرد.

مهم‌ترین شیوه‌های اجرای گره در هنرهایی چون آجرکاری، کاشی‌کاری، منبت‌کاری و مشبک‌کاری چوب، گچ‌بری و حتی در فرش‌بافی به کار می‌روند. در این مقاله، منبت‌کاری بر روی چوب (نوعی کننده‌کاری غیرهمگن برای رسیدن به نقش برجسته مطابق طرح‌های مورد نظر است) با نگاهی به آثار قدیمی معرفی می‌شود.

محل عبادت بایزید بسطامی

شاهرود تا تهران ۴۰۰ کیلومتر فاصله دارد. در قسمت شمالی آن سلسله جبال البرز و در قسمت جنوبی آن کویر نمک قرار گرفته است. رود تاش از این شهر می‌گذرد و به کویر منتهی می‌شود. شهر بسطام در شش کیلومتری شمال شاهرود قرار دارد.

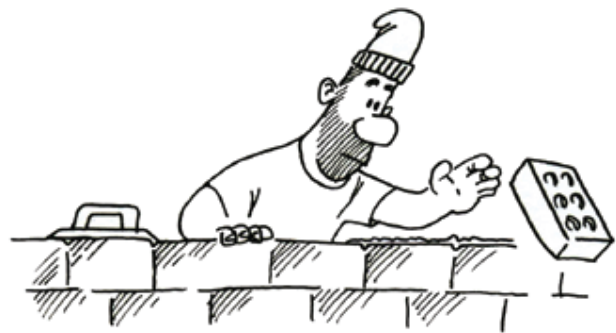
بایزید بسطامی در سال ۱۳۱ هجری در شهر بسطام در محله‌ی موبدان زرتشتیان در خانواده‌ی مسلمان و پارسا چشم به جهان گشود.

مجموعه‌ی آرامگاه بایزید بسطامی را می‌توان جزو آن گروه از مجموعه‌های آرامگاهی بزرگ با طرح نامنظم دانست که قدیمی‌ترین آثار آن به قرن‌های سوم تا پنجم تعلق دارند. اما بیشترین قسمت‌های آن در دوره‌ی ایلخانیان و پس از آن ساخته شده است. این مجموعه در مرکز شهر بسطام و در مجاورت مسجد جامع و مدرسه‌ی شاهرخیه قرار داشته است و اکنون نیز مهم‌ترین اثر تاریخی این شهر به شمار می‌آید.

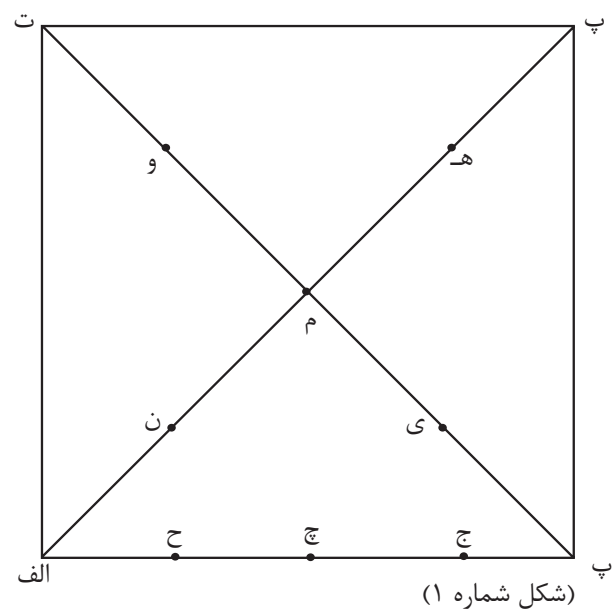
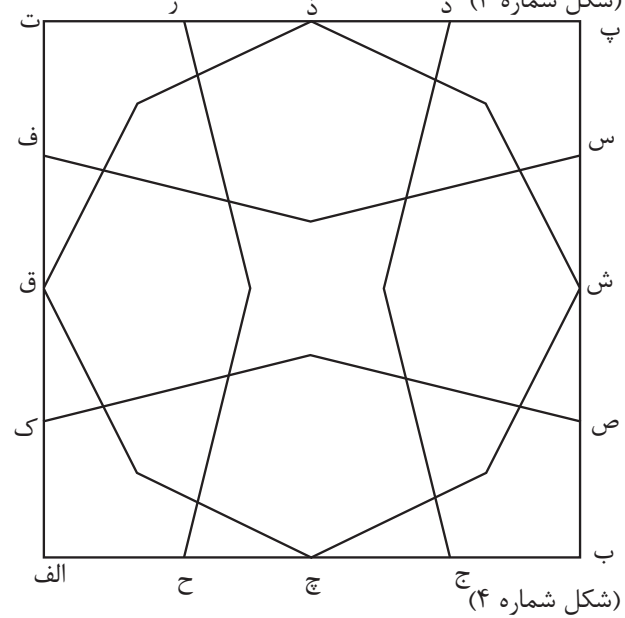
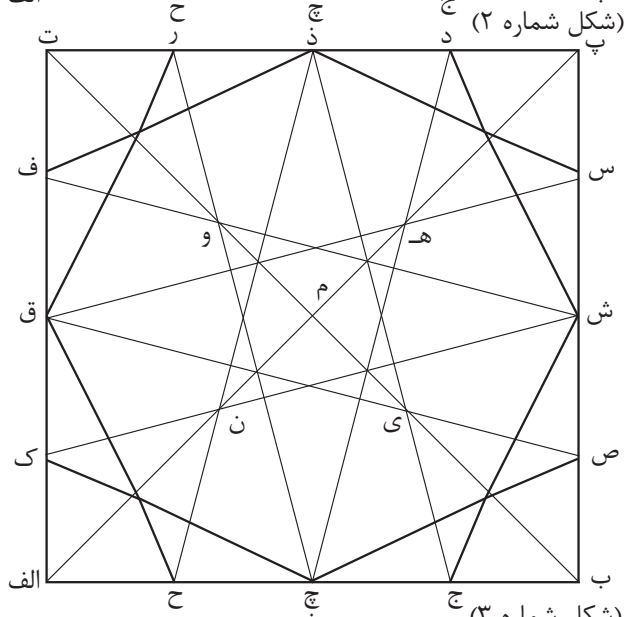
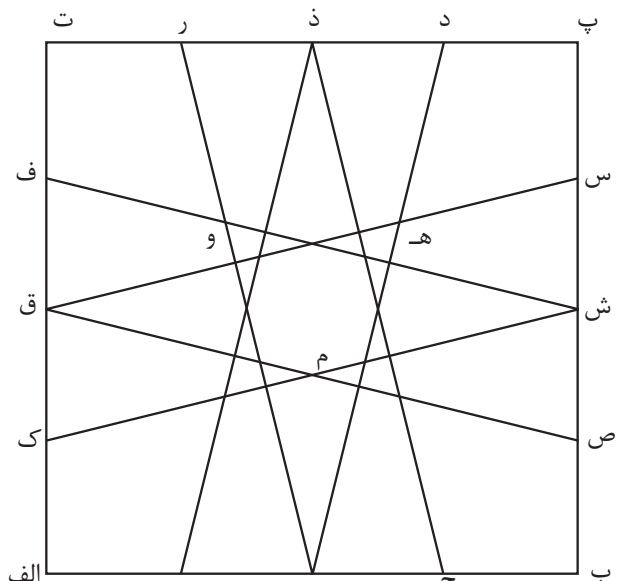
تصویر درب محل عبادت بایزید بسطامی نشان می‌دهد که جنس این درب از چوب است و برای تزیین آن از نوعی گره (تزیین معماری ایرانی هستند و براساس قاعده‌ی معینی با استفاده از خطوط مستقیم شکل می‌گیرند) به نام گره هشت چهارلنگه ۱، استفاده شده است.

برای رسم این گره به شیوه‌ی زیر باید عمل کرد:

۱. مربع الف ب پ ت را به ضلع ۸ سانتی متر رسم کنید.
۲. هر یک از چهار ضلع مربع را به چهار قسمت مساوی تقسیم کنید.
۳. قطرهای مربع را رسم کنید.
۴. از محل تلاقی قطرها (نقطه‌ی م) به اندازه‌ی یک چهارم اضلاع مربع، روی قطرها جدا کنید تا نقاط ن و ه‌ی به دست آید. (شکل شماره ۱)
۵. به ترتیب نقاط ج د، ح د، د چ، ر چ، س ق، ص ق، ف ش، ک ش را به یکدیگر وصل کنید. (شکل شماره ۲)
۶. نقاط د ش، ج ش، ر ق، ح ق، ف د، س د، ک چ، ص چ را به یکدیگر وصل کنید. (شکل شماره ۳)
۷. با استفاده از خط‌گیرها، می‌توانید شکل شماره‌ی ۴ را آشکار کنید.
۸. اگر چندین گره را در زیر هم قرار دهید، تصویر شماره‌ی ۵ به دست می‌آید که در واقع رسم یک لنگه درب محل عبادت بایزید بسطامی است.

درب محل عبادت بایزید بسطامی

پی نوشت: ۱. برای مطالعه‌ی بیشتر در این زمینه می‌توانید به منبع زیر مراجعه کنید: شعراف، علی‌اصغر. (۱۳۸۵). گره و کاربندی (جلد اول). تهران: سبحان نور.